

Dr Petar (Pero) Damjanović

(1921–2015)

Prvog avgusta 2015. u Beogradu je umro Petar Damjanović, naučni savetnik, direktor Instituta za savremenu istoriju (1976–1982), agilni organizator naučnog rada na polju istorijske nauke, autor velikog broja naučnih radova o temama međunarodnog radničkog pokreta (19. vek) i istorije Komunističke partije Jugoslavije (KPJ).

Pero (uvek se tako predstavljao) Damjanović rođen je 27. oktobra 1921. u Srbu (Gospić, Hrvatska) kao sin Danila, dobrovoljca u srpskoj vojsci (došao iz Amerike 1915). Dobivši tzv. dobrovoljačku zemlju Danilo se sa porodicom naselio u Žednik kod Subotice gde je Pero završio osnovnu školu, a u Subotici sedam razreda gimnazije (rat prekinuo dalje školovanje).

Kao gimnazijalac P. Damjanović se uključio u omladinski pokret; 1939. godine postao je član Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ), a decembra 1941. primljen je u KPJ.

Od juna 1941. bio je u Beogradu, gde je učestvovao u ilegalnom radu i subverzivnim akcijama skojevaca protiv okupatora, a od novembra 1941. u partizanima te će i biti svrstan u Prvu proletersku brigadu. Obrazovan, iskreno odan KPJ, orijentisan je na politički rad u Narodnooslobodilačkoj vojsci (NOV); prva dužnost mu je bila: politički komesar čete, zatim zamenik komesara bataljona, potom član Političkog odeljenja brigade, divizije, rukovodilac Političkog odeljenja divizije te član Odeljenja za propagandu Glavnog štaba NOV Hrvatske. Posle oslobođenja (maj 1945) bio je instruktor u Političkom odeljenju Druge armije, da bi karijeru u armiji završio kao komesar divizije (1947). Rezervni potpukovnik je od oktobra 1950. godine. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više ratnih i mirovdopskih odlikovanja.

Po oslobođenju završio je osmi razred gimnazije i položio veliku maturu u Beogradu 1949. Od januara 1948. do aprila 1954. radio je kao nastavnik u Višoj partijskoj školi „Đuro Đaković“ u Beogradu; predmet: Istorija međunarodnog radničkog pokreta. Od aprila 1954. bio je upravnik Istorijskog arhiva grada Beograda. Diplomirao je istoriju na Filozofskom fakultetu u Beogradu 1957. godine.

Uporedo sa obavljanjem službenog posla, redovnog studiranja na fakultetu, Pero Damjanović se bavio i pisanjem. Tek letimičan pogled na njegovu bibliografiju otkriva da je već početkom 50-ih godina, pre diplomiranja na Filozofskom fakultetu, objavio nekoliko radova i brošura iz tematike međunarodnog radničkog pokreta. Bavljenje naučnim radom svakako je uticalo na njegovo dalje službeno angažovanje. Tako je od septembra 1950. P. Damjanović na dužnosti pomoćnika direktora Instituta za izučavanje radničkog pokreta (osnovan 1956. godine), a od početka 1960. godine radio je kao načelnik (upravnik) Odeljenja za istoriju međunarodnog radničkog pokreta i razvoja socijalističke misli u istom Institutu. Ovo Odeljenje vremenom prerasće u Institut za međunarodni radnički pokret (1969), danas Institut za evropske studije. Kao načelnik navedenog Odeljenja Damjanović je organizovao sistematski naučni rad, oslanjajući se i na saradnju sa spoljnim saradnicima. Pokrenuo je i objavljivanje časopisa, kao organa Odeljenja, te je 1964. godine izašao prvi broj časopisa (godišnjaka, obim 484 strane) pod imenom: *Prilozi za istoriju socijalizma*. Pod Damjanovićevim uredništvom objavljeno je ukupno 11 svezaka. Poslednji broj, tj. dvobroj 11–12, objavljen je 1982. godine. Nastanak i objavljivanje *Priloga* osobito je pogodovalo mlađim naučnicima iz cele Jugoslavije pošto su u toj beogradskoj naučnoj publikaciji mogli da objavljuju svoje radove, koji se nisu odnosili na teme užeg (zavičajnog, republičkog) karaktera.

Urednički, upravljački poslovi zahtevali su vanredno angažovanje P. Damjanovića, što je uticalo na usporavanje njegovog ličnog naučnoistraživačkog rada, a ponajviše na izradu doktorske disertacije. Na usporavanje je svakako uticala i njegova akribija i ambicija da maksimalno istraži svoju temu. Naslov disertacije vanredno je obavezivao autora imajući u vidu njen politički značaj. Ipak, krajnja posledica bila je uspešna; Pero Damjanović je 24. decembra 1973. odbranio doktorsku disertaciju: *Komunistička partija Jugoslavije pred Drugi svetski rat 1935–1941*, na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Na osnovu disertacije (oko 1000 strana rukopisa) nastala je najpotpunija Damjanovićeva knjiga: *Tito pred temama istorije*, Beograd 1977, 420 (drugo izdanje). Prvo izdanje ove knjige objavljeno je 1972, 393 (slovenačko izdanje 1977, 321). Inače, još 1968. godine Damjanović je objavio knjigu *Tito na čelu Partije* (172).

Izuzetno mnogo vremena i radne energije P. Damjanović je posvetio objavljivanju dokumenata, istorijskih izvora. Zajedno sa Ašerom Deleonom priredio je dva obimna toma: *Pariska komuna: 1871–1971* (XLVII+1947), a sam je priredio 11. i 14. tom u ediciji: V. I. Lenjin, *Izabrana dela* u 16 toмова, izd. Kultura, Beograd 1960. U ediciji: V. I. Lenjin, *Dela*, priredio je 35. tom, izd. Institut za međunarodni radnički pokret, Beograd 1976.

Vrhunac Damjanovićevog rada na priređivanju i objavljivanju istorijskih izvora jesu *Sabrana dela Josipa Broza Tita*. Njegova je bila ideja, koncepcija, a potom organizovan rad velikog broja naučnika, na tom, kako je planirano, epohalnom izdanju oko 40 toмова. Damjanović je kao glavni i odgovorni urednik rukovodio Uređivačkim odborom (redakcija), ali i timom istoričara-priređivača. U koautorstvu priredio je *treći* i *četvrti* tom, a sam *peti* i *šesti* tom (1978; 1979).

Selektivna bibliografija Damjanovićevih radova zabeležila je 146 bibliografskih jedinica. No, valja naglasiti da je on objavio veliki broj publicističkih radova o temama iz nacionalne i opšte istorije, socijalizma, marksizma i socijalističkih revolucija.

Kada je reč o Damjanovićevom doprinosu historiografiji ne može se zanemariti njegovo učešće u oblikovanju naučnih institucija (što je napred navedeno), a posebno Instituta za savremenu istoriju. Bio je u najužem krugu ljudi koji su organizovali Institut (pod novim imenom) određivši mu predmet rada i obezbedivši finansiranje od Republike Srbije. Pero Damjanović je kao direktor Instituta uložio ogromnu energiju da finansijski stabilizuje Institut pronalazeći poslove na „tržištu“ i saradjujući sa moćnim izdavačkim preduzećima (npr. Narodna knjiga). Tako, može se bez preterivanja reći da je upravo zahvaljujući njegovoj upornosti, popularnosti i mestu u javnosti Institut postao samostalna ustanova.

Pero Damjanović je bio neobična ličnost, beskrajno jakih uverenja. Do kraja života ostao je veran svojim idealima iz mladosti. Taj čovek nikada nije padao u srdžbu, nije ga spopadao bes, u razgovorima i najneprijatnijim nije podizao ton, nikada nije psovao. Znao je da kaže da se svako svojim ponašanjem legitimise. Njegova tolerancija počivala je na uverenju da se sve može razjasniti i dogovoriti. Interesovao ga je posao, rezultat; sebe nije štedeo, a ni saradnike. Mlade ljude je „bacao u vatru“.

I kada se danas sa setom sećamo pređenog puta neminovno nam se javlja Pero Damjanović. Nama ostaje da uspomenu na njega čuvamo dok smo živi, a njegovo delo ostaće u trezoru nauke i politike ne samo srpskog naroda.